5 Deelruimte Linkerscheldeoever

Fort Steendorp

Adres:
Kapelstraat z.n. (t.o. nr. 233), Steendorp

Eigendom:
Sinds 2001 Agentschap voor Natuur en Bos.
In 1999 is het fort onteigend om het tot natuurreservaat te maken.

Contact:
Dienst ruimtelijke ordening Temse: Ruimtelijke.ordening@temse.be (03 710 12 12)

Status:
Beschermd landschap, object nr. OO000010 (landschap, omgeving van het fort, paracuesta van het Waasland)
Beschermd monument, object nr. OO000287 (het geheel van Fort Steendorp)

Beheerovereenkomst: /

Historische beschouwing

Defensiesysteem, ligging:
Fort Steendorp maakt deel uit van de eerder gebouwde serie sperforten, maar werd later in de Buitenlinie getrokken. Het fort is gebouwd op het hoogste punt (27 m.) van de paracuesta (natuurlijke verhoging) van het Land van Waas en was bedoeld om de Schelde en de monding van de Rupel met artillerievuur te kunnen bestrijken.

Periode, ontwikkeling:
Aanleg en bouw 1883-1890, in 1906 versterkt. Het fort, dat eerst Rupelmonde heette, werd vanaf 1906 Fort Steendorp genoemd. In 1913 begon men het fort aan te passen aan de nieuwste militaire inzichten, maar de verbouw is nooit voltooid.

Primaire relatie/acces:
Het fort beschermde het bruggehoofd over de Schelde.

Ruimtelijke context en herkenbaarheid:
Het fort is gebouwd op het hoogste punt van de paracuesta van het Land van Waas. Het fort is door zijn ligging in agrarisch gebied vrij duidelijk herkenbaar. Als bosmassa en vanwege de grachten is het fort eveneens herkenbaar. De onmiddellijke omgeving is redelijk gaaf; wel is door toename van de bebouwing de zichtbaarheid vanaf de Kapelstraat verminderd. Het fort is het best zichtbaar vanuit het zuiden, vanaf de Schouselestraat.

Bebouwing:
Hybride fort, bestaande uit bakstenen bebouwing op trapeziumvormig forteiland met gracht rondom. Naderhand (1906) met beton versterkt. Het fort is het laatste van de sperforten, die zijn gebouwd in baksteen. Het reduit is voorzien van een pantserkoepel.

Specifieke karakteristiek/bijzonderheden:
Fort Steendorp werd uitgerust met droge grachten, een unicum in de vesting Antwerpen. Door verstopping is de gracht nu gevuld met regenwater.
Het reduit lijkt op dat van de Brialmontforten. Bij fort Steendorp staat het soort hekken dat bedoeld was als deel van de Veiligheidsomwalling rond de stad (1907).
Het fort is de voornaamste overwinteringsplaats voor vleermuizen in Vlaanderen.

Gaafheid, huidige staat:
Redelijk, de wallen zijn bewaard gebleven, in de oorspronkelijk droge gracht staat nu water. De fortbebouwing is matig tot sterk in verval geraakt.

Transformaties:
Geen transformaties van belang.

Info:
Boek Gils over Fort Steendorp
Robert Gils, Vesting Antwerpen Deel 1, Bakstenen Schoonheid 1830 – 1885, Erpe 1997
Robert Gils, Vesting Antwerpen, Deel 2, De Pantservesting 1885 – 1914, Erpe 1998
http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/200742
http://home.scarlet.be/rita.vanhul/

Bestaande toestand

Ruimtelijke context:
Het fort is gelegen op 700 m ten noorden van de Schelde en heeft via het uitgestrekte -25 m lager gelegen Schouselbroek (met veel populierbossen) een uitstekende ecologische verbinding naar de Schelde zonder barrières.
Op de noordrand van het fort is er barrièrewerking door de N419 en een woonlint.
Het noordelijk open ruimtegebied bestaat uit een intensief landbouwgebied met een beperkt aandeel lineaire groenelementen.

Gebruik:
Het fort in gebruik als vleermuisreservaat. In 2002 is het Fort overgegaan naar het Vlaamse gewest en is geherwaardeerd als monument en als natuurgebied.
Bestemming gewestplan: natuurgebied met wetenschappelijke waarde of natuurreservaten (0702). Het fort is in habitatrichtlijngebied gelegen. Een natuureducatief paviljoen is in opbouw in de contrescarpe van de buitengracht.

Toegankelijkheid:
Het fortdomein ligt tussen de N419 en de Schelde. Alhoewel het fort zelf niet permanent toegankelijk is, loopt er wel een wandelpad omheen de buitenste omwalling.
Maandelijkse individuele bezoeken: 1ste zaterdag van de maand. Maandelijkse groepslondleiding: 3de zaterdag van de maand

Rondgang:
Wandelpad om buitenste omwalling.

Vegetaties:
- Bos: fortdomein nagenoeg volledig bedekt met zuur eikenbos (dominantie Ruwe berk)
- Grasland: /
- Fortgracht: de fortgracht staat maar gedeeltelijk permanent onder water.
- Bijz. soorten: /

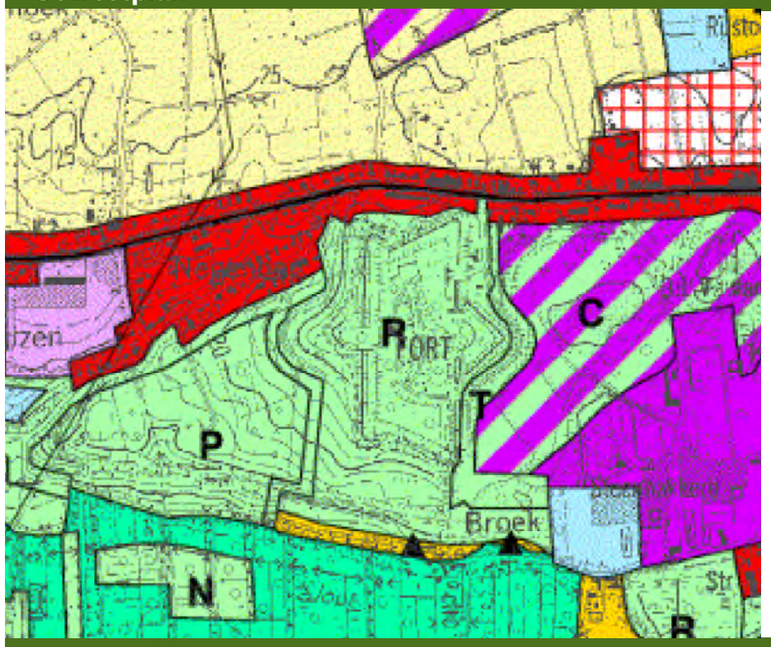
Vleermuizen:
Het is het belangrijkste overwinteringsobject in Vlaanderen met een overwinteringspopulatie tot 1.200 dieren (vooral Watervleermuis en tevens ook Baard/Brandts vleermuis, Franjestaart en Grootoorvleermuis). Er is een grote populatie overwinterende Ingekorven vleermuis (tot 115 ex.) en een 15-tal overwinterende Meervleermuizen aanwezig. De vleermuizen overwinteren verspreid over het hele fort, met hoge aantallen in het reduit. Er werd massaal zwermgedrag vastgesteld aan het reduit van het fort van Steendorp van Watervleermuis, Franjestaart, Ingekorven vleermuis, Meervleermuis, Gewone grootoorvleermuis, Laatvlieger en Gewone dwergvleermuis (beperkt onderzoek, 2010). Er zijn geen zomerkolonies bekend in het fort.

Overige fauna:
Bosuil, Ijsvogel.

Ecologische waardering:
Belangrijkste overwinteringsobject voor vleermuizen in Vlaanderen.

Knelpunten:
Illegale betreding via gedeeltelijk droge gracht.

Gewestplan

Luchtfoto

Wensbeeld

Figuur: Bestaande toestand

Fort Steendorp

- : fortdomein
- : water (grachten bijna dr
- : vegetatie/bomen
- : weg
- : pad voetgangers
- : talud
- : fortrestanten zichtbaar
- : fortrestanten ondergron
- : bebouwing
- : ingang

Luchtfoto

Schans Lauwershoek

Adres:
Schausselhoekstraat z.n., Temse

Eigendom:
Privébezit.

Contact:
Gemeente Temse (03 710 12 12)

Status:
/

Beheerovereenkomst:
/

Historische beschouwing

Defensiesysteem, ligging:
Buitenlinie. Lauwershoek ligt samen met de schans Landmolen tussen fort Steendorp en fort Haasdonk. De schans is gesitueerd in het open gebied tussen beide forten.

Periode, ontwikkeling:
1906 – 1914.

Primaire relatie/acces:
De schans ligt direct met de noordkant aan de Schauselhoekstraat. Deze weg vormde op zicht geen belangrijk acces. De schans bestreek met schans Landmolen het open gebied tussen de forten Steendorp en Haasdonk.

Ruimtelijke context en herkenbaarheid:
Alhoewel de gracht verdwenen is, is het traditoregebouw zeer duidelijk herkenbaar vanuit het omliggende landschap. Tevens vormt de elektriciteitsmast een landmark op het schansdomein.

Bebouwing:
Fortgebouw aanwezig.

Specifieke karakteristiek/bijzonderheden:
Er is vrijwel geen opgaande begroeiing op de schans aanwezig.

Gaafheid, huidige staat:
Er is gen gracht meer aanwezig.

Transformaties:
Op het terrein zijn geen gebouwen toegevoegd.

Info:

Bestaande toestand

Ruimtelijke context:
Gelegen in het open landbouwgebied tussen de dorpskernen van Rupelmonde en Temse. De afstand tot het nabijgelegen fort van Steendorp 1,2 km naar het zuiden en tot de (grotere) schans van Landmolen 1,9 km noordelijker.

Gebruik:
Op het schansdomein staat een elektriciteitsmast. Verder wordt het domein niet gebruikt.
Bestemming gewestplan: agrarisch gebied (0900) en uitbreiding van ontginningsgebied (1201).

Toegankelijkheid:
Het schansdomein ligt tussen de E17 en de Schelde en wordt ontsloten door de Schausselhoekstraat. Het domein zelf is niet bereikbaar met de wagen. Het is niet mogelijk om tot aan de intacte traditorebatterij te komen, daar het geheel is afgespannen met prikkeldraad. Er loopt een wandelpad langs het schansdomein.

Vegetaties:
- Bos: niet aanwezig
- Grasland: droog (schraler) grasland
- Fortgracht: niet aanwezig
- Bijz. soorten: /

Vleermuizen:
Slechts enkele vleermuizen overwinteren er. In de omgeving tijdens de zomer zijn er waarnemingen van Laatvlieger, Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis. Geen zwermgegevens beschikbaar (kennislacune).

Overige fauna:
/

Ecologische waardering:
Beperkt belang als overwinteringsplaats, kan wel fungeren als tussenstap tussen fort Steendorp en fort Haasdonk.

Knelpunten:
In slechte staat. Ecologische isolatie in het landschap.

Gewestplan

Luchtfoto

Wensbeeld

Figuur: Bestaande toestand

Schans Lauwershoek

- : fortdomein
- : water
- : vegetatie/bomen
- : weg
- : pad voetgangers
- : talud
- : fortrestanten zichtbaar
- : fortrestanten ondergronds
- : bebouwing
- : ingang

Luchtfoto

Schans Landmolen

Adres:
Heirstraat z.n., Temse

Eigendom:
Privébezit.

Contact:
Gemeente Temse (03 710 12 12)

Status:
/

Beheerovereenkomst:
/

Historische beschouwing

Defensiesysteem, ligging:
Buitenlinie. Landmolen ligt samen met de schans Lauwershoek tussen fort Steendorp en fort Haasdonk.

Periode, ontwikkeling:
1906 – 1914.

Primaire relatie/acces:
De schans ligt aan de westkant van de Heirstraat en is daarmee verbonden door een eigen toegangsweg. De schans bestreek met schans Lauwershoek het open gebied tussen de forten Steendorp en Haasdonk en is niet aan een specifiek acces (weg, water) gerelateerd.

Ruimtelijke context en herkenbaarheid:
Het schansdomein is door zijn ligging in open agrarisch gebied, zijn omringende gracht, en de aangeplantte bomen, duidelijk herkenbaar in de omgeving.

Bebouwing:
Fortgebouw aanwezig.

Specifieke karakteristiek/bijzonderheden:

Gaafheid, huidige staat:
Er is geen gracht meer aanwezig.

Transformaties:
Op het terrein zijn geen gebouwen toegevoegd.

Info:

Bestaande toestand

Ruimtelijke context:
Gelegen in het open landbouwgebied in het midden tussen de gemeente Kruibeke en stad Sint Niklaas. Net ten noorden van de schans ligt de E17-autosnelweg met vlakbij de afrit Haasdonk.

Gebruik:
Er staat een privé-woning op het schansdomein en er werd een berkenbos op aangeplant.
Bestemming gewestplan: agrarisch gebied (0900).

Toegankelijkheid:
Schans Landmolen ligt in de nabijheid van de E17 en wordt ontsloten door de Heirstraat (N485) Het schansdomein is bereikbaar met de wagen, doch niet toegankelijk.

Vegetaties:
- Bos: populierenaanplant met ruderale ondergroei en loofhoutaanplant (exclusief populier)
- Grasland: /
- Fortgracht: enkel in het zuidoosten is er nog een deel gracht over
- Bijz. soorten: /

Vleermuizen:
Er overwinteren een 10-tal vleermuizen, waaronder; Watervleermuis, Baard/brandts vleermuis, Gewone grootoorvleermuis.
In onmiddellijke omgeving tijdens de zomer zijn er waarnemingen van Laatvlieger, Rosse vleermuis, Gewone dwergvleermuis, Myotis specimen.
Geen zwermgegevens beschikbaar (kennislacune).

Overige fauna:
Kerkuil.

Ecologische waardering:
Beperkt belang als overwinteringsplaats, kan wel fungeren als tussenstap tussen fort Steendorp en fort Haasdonk. De resultaten in de Landmolenschans zijn belangrijk ten opzichte van andere vleermuizenoverwinteringplaatsen die in het Waasland bekend zijn.

Knelpunten:
/

Gewestplan

Luchtfoto

Wensbeeld

Figuur: Bestaande toestand

Schans Landmolen

- : fortdomein
- : water
- : vegetatie/bomen
- : weg
- : pad voetgangers
- : talud
- : fortrestanten zichtbaar
- : fortrestanten ondergronds

Luchtfoto

Fort Haasdonk

Adres:
Vestingstraat z.n., Haasdonk, gemeente Beveren

Eigendom:
Ministerie van Defensie.

Contact:
Dienst ruimtelijke ordening gemeente Beveren: Karine Goossens (03 750 17 51)

Status:
Beschermd monument, object nr. OO002530

Beheerovereenkomst:
Natuurpunt vzw voor gebied binnen de fortgracht.

Historische beschouwing

Defensiesysteem, ligging:
Buitenlinie.

Periode, ontwikkeling:
Aanleg en bouw 1908-1913.

Primaire relatie/acces:
Het fort ligt direct aan de Vestingstraat die aantakt op de Bergstraat. Het fort kon met name het landelijk gebied aan de westzijde bestrijken.

Ruimtelijke context en herkenbaarheid:
Het fortdomein is zeer duidelijk herkenbaar vanuit de nabije omgeving door de ligging in agrarisch gebied. De intacte fortgracht tekent ook duidelijk het forteiland af in het landschap.

Bebouwing:
Bebouwing van gewapend beton op trapeziumvormig forteiland. Fort van de 2e orde met samengevoegde caponnières.

Specifieke karakteristiek/bijzonderheden:
Fort ruim 21 ha.
Biologische waardekaart België: botanisch, ornithologisch (vogels) en chiropterologisch (vleermuizen) zeer waardevol.
Bedekte weg en glacis. Op de bovenbouw van het fort is er één infanteriekam en zijn er draaibare geschutskoepels.

Gaafheid, huidige staat:
Het aardwerk van het fort en de gracht zijn aanwezig. Het gebouw bevindt zich in vrij slechte bouwkundige toestand.

Transformaties:

Info:
http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/201044
Robert Gils, Vesting Antwerpen, Deel 2, De Pantservesting 1885 – 1914, Erpe 1998
http://www.natuurpuntwal.be/index.php?page=fort-van-haasdonk

Bestaande toestand

Ruimtelijke context:
Het fort ligt in een vrij intensief landbouwgebied met een sterk afnemend aandeel kleine landschapselementen waardoor de vliegroutes voor vleermuizen naar het fort onderbroken dreigen te worden.
In oostelijke richting ligt op ongeveer 800 m het boscomplex (vooral naaldhout) van de Ster-Vossekot, het enige bosgebied (met een grote vijver erin) in de ruime omgeving. Er zijn geen belangrijke barrières tussen het fort en het bosgebied maar het netwerk aan KLE's en bomenrijen is te beperkt om een goede verbinding te hebben. Ook de ecologische verbinding naar het kleine valleigebied van de Barbierbeek op ongeveer 500 m ten zuiden van het fort is niet goed ontwikkeld door het gering aandeel lineaire groenelementen. De E17 op 1,1 km ten zuiden van het fort vormt mogelijk een barrière voor migrerende vleermuizen. Uitwisseling van overwinterende vleermuizen met het 5 km zuidelijker gelegen Fort Steendorp is waarschijnlijk erg beperkt.
Aan de noordflank van het fort strekt zich over een lengte van 5 km een keten uit van bijna 200 bunkers.

Gebruik:
Het fort is nu nog militair domein en wordt binnenkort openbaar verkocht.
Het staat nu onder beheer van NatuurpuntWAL. Het is sinds 2002 beschermd natuurmonument. Pas in 2005 is 2,5 ton oude munitie uit de gracht rond het fort opgeruimd. Het fort doet dienst als vleermuizen overwinteringsreservaat en is aangeduid als habitatrichtlijngebied
Op de fortgracht is er een vissersclub actief. Voor informatie zie de website van NatuurpuntWAL.

Bestemming gewestplan: militair gebied (1400).

Toegankelijkheid:
Het fortdomein ligt in de nabijheid van de N485 en wordt ontsloten door de Vestingstraat. Er ligt een wandelpad rondom de buitenzijde van de fortgracht. Het fortdomein is niet toegankelijk, enkel in de zomer onder begeleiding.

Vegetaties:
- Bos: beperkt wat struweelopslag
- Grasland: grotendeels struisgrasvegetatie op zure bodem (habitattype 6510)
- Fortgracht: eutrofe plas met natuurlijke oevers waarop wordt gevist. Opp.: 4,14 ha
- Bijz. soorten: Duits viltkruid.

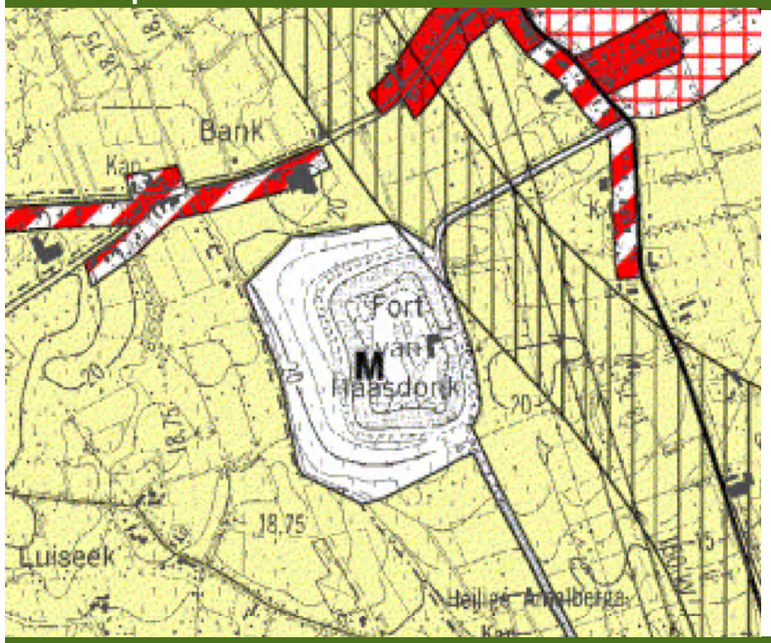
Vleermuizen:
Een overwinteringspopulatie tot 280 dieren (vooral Watervleermuis en Baard/Brandts vleermuis, maar ook Franjestaart en Grootoorvleermuis).
Door de afwezigheid van verstoring en door inrichtingswerken is de overwinteringspopulatie sinds de jaren '90 geleidelijk toegenomen. De meeste overwinterende vleermuizen bevinden zich verspreid in het gehele fort.
Het fort is het jachtgebied voor onder meer Watervleermuis, Gewone en Ruige dwergvleermuis, Laatvlieger en onregelmatig ook Grootoorvleermuis en Rosse vleermuis. Naar overzomerende exemplaren in het fort is weinig onderzoek gedaan. Uit onderzoek naar zwermgedrag bleek in warmere plaatsen in het fort tijdens de maanden augustus-september tot 10 Watervleermuizen aanwezig te zijn (waarnemingen A. Thomaes) en tijdens een beperkt onderzoek in september 2010 werd zwermgedrag vastgesteld van Watervleermuis, Gewone baardvleermuis, Franjestaart, Gewone grootoorvleermuis en Gewone dwergvleermuis.

Overige fauna:
/

Ecologische waardering:
Een zeer belangrijke overwinteringsplaats voor vleermuizen. Een groot deel van het fortdomein is waardevol schraal grasland.

Knelpunten:
Het fort wordt door het Ministerie van Defensie te koop aangeboden en afhankelijk van de koper kan een knelpunt naar gebruik ontstaan.
Daarnaast is er het verdwijnen van kleine landschapselementen die de ecologische verbinding naar het fort verzekeren.

Gewestplan

Luchtfoto

Wensbeeld

Figuur: Bestaande toestand

Fort Haasdonk

- : fortdomein
- : water
- : vegetatie/bomen
- : weg
- : pad voetgangers
- : talud
- : restanten fort
- : bebouwing
- : vissershutjes
- : ingang

Luchtfoto

Fort Kruibeke

Adres:
Kruibeeksesteenweg z.n., Zwijndrecht

Eigendom:
Ministerie van Defensie

Contact:
Dienst ruimtelijke ordening gemeente Zwijndrecht: 03 250 48 80

Status:
/

Beheerovereenkomst:
?

Historische beschouwing

Defensiesysteem, ligging:
Deel van uitbreiding van de Brialmontfortengordel op de westoever van de Schelde. Het fort ligt direct aan de rivier en aan de Krijgsbaan. Het fort ligt op ongeveer 125m van de Schelde (kortste afstand in vogelvlucht).

Periode, ontwikkeling:
Aanleg en bouw vanaf 1870; in 1912 gemoderniseerd.

Primaire relatie/acces:
Het fort ligt direct aan de Schelde. Aan de noordkant sluit de Krijgsbaan aan op het fort.

Ruimtelijke context en herkenbaarheid:
Door demping van een deel van de gracht aan de achterkant is het fortterrein matig herkenbaar. De herkenbaarheid aan de Kruibeeksesteenweg is er wel omwille van de gracht. Vanuit de nabije omgeving is het domein herkenbaar omwille van de dichte begroeiing die contrasteert met het agrarische landschap. De omgeving wordt aan de oostkant en de noordkant gedomineerd door de bedrijfsbebouwing aan de Burchtstraat en de Heirbaan. Aan de westkant is het landelijk karakter bewaard gebleven.

Bebouwing:
Hybride fort met bakstenen gebouwen, op een stervormig forteiland.

Specifieke karakteristiek/bijzonderheden:
Het forteiland heeft een ongebruikelijke, asymmetrische vorm. Het fort heeft geen reduit, maar een kleine batterij voor indirect vuur.

Gaafheid, huidige staat:
De gracht is grotendeels gedempt en er is veel bijgebouwd. Het stervormige forteiland is in feite geamputeerd. Aarden wal links van de inkomgebouwen is verwijderd. Het officierenpaviljoen is enige jaren geleden afgebroken. De hoofdcaponnière is verdwenen.

Transformaties:
Er loopt een weg dwars door het fort. Er zijn nieuwe loodsen bijgebouwd. Terrein is/wordt gedeeltelijk bouwrijp gemaakt (situatie 2010).

Info:
http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/14746
Robert van Gils, Vesting Antwerpen Deel 1, Bakstenen Schoonheid 1830-1885, Erpe 1998

Bestaande toestand

Ruimtelijke context:
Grenzend aan een kleiwinningsput en gelegen op de grens van Zwijndrecht en Kruibeke, vervult dit fort voornamelijk nog een rol als opslagplaats van materieel voor de nabije geniekazerne van Burcht.
In het (zuid)westen liggen hoofdzakelijk landbouwgebieden en in het oosten domineert de Schelde het landschap. Verder westelijk loopt de E17-autosnelweg, net ten noorden ligt nog een KMO-zone en in het noordoosten ligt het dorpscentrum van Burcht.

Gebruik:
Een gedeelte van het fortdomein is militair domein. Het zuidwestelijke deel van het fort is verdwenen voor een grote ontginningsput van Argex.
Bestemming gewestplan: gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut (0200) en natuurgebied (0701). Er is een gewestplanwijziging van 1996 van toepassing. Binnen het GRS van de gemeente Zwijndrecht is er een visie over de forten.

Toegankelijkheid:
Het fortdomein ligt tussen de E17 en de Schelde. De ontsluiting gebeurt via de Kruibeeksesteenweg (N419). Het domein zelf is niet toegankelijk. Op aanvraag bij de militairen vinden er soms sportmanifestaties plaats.

Rondgang:
Paden aanwezig aan binnenzijde gracht.

Vegetaties:
- Bos: fortdomein voor een groot deel bedekt met eikenbos
- Grasland: /
- Fortgracht: eutrofe plas van ongeveer 4 ha
- Bijz. soorten: groeiplaats Reuzenpaardenstaart (kwelindicator)

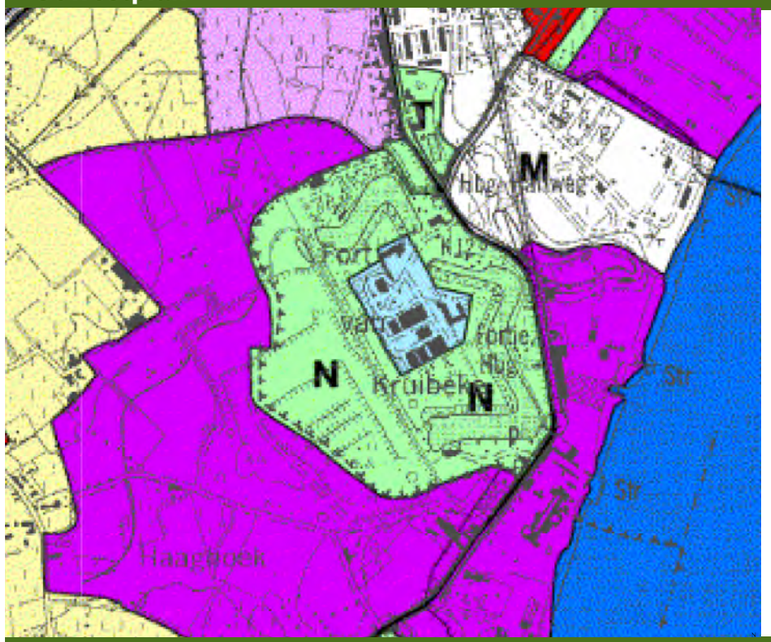
Vleermuizen:
Er worden een 30-tal overwinterende vleermuizen gevonden, verdeeld over 6 soorten. Niet alle gebouwen mogen echter bezocht worden van de militairen. De centrale infanteriekazerne en de rechter halve caponnière bleken alvast belangrijke delen voor vleermuizen te zijn. Er zijn geen gegevens beschikbaar over andere functies van het fort voor vleermuizen (kennislacune).

Overige fauna:
/

Ecologische waardering:
Matig belangrijk voor overwinterende vleermuizen, wel gunstige ligging vlakbij de Schelde.

Knelpunten:
/

Gewestplan

Luchtfoto

Wensbeeld

Figuur: Bestaande toestand

Beleid:
Er is bijkomend een Gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan ligt in openbaar onderzoek. Het grondgebied rond het fort zou voor het gedeelte van Kruibeke Industriegebied worden en de zone van het fort zelf op het grondgebied van Zwijndrecht zou natuurgebied worden. Er is op dit moment een bijzonder plan van aanleg van toepassing Kasteleynhoek van 9/02/2000, dit BPA zou worden opgeheven door het GRUP.

Fort Kruibeke

- : fortdomein
- : water
- : vegetatie/bomen
- : weg
- : pad voetgangers
- : talud
- : fortrestanten zichtbaar
- : fortrestanten ondergronds
- : ingang

a. : voormalige kleigroeve

Luchtfoto

Fort Zwijndrecht

Adres:
Gavers z.n., Zwijndrecht

Eigendom:
Ministerie van Defensie

Contact:
Dienst ruimtelijke ordening gemeente Zwijndrecht: 03 250 48 80

Status:
/

Beheerovereenkomst:
/

Historische beschouwing

Defensiesysteem, ligging:
Deel van uitbreiding van de Brialmontfortengordel op de westoever van de Schelde. Het fort ligt ten noorden van fort Kruibeke, aan de Krijgsbaan op de westoever. Tussen het fort Zwijndrecht en St. Marie werd de Defensieve Dijk aangelegd, als waterkering van de inundatie in de Melselepolder.

Periode, ontwikkeling:
Aanleg en bouw vanaf 1870; in 1912 gemoderniseerd.

Primaire relatie/acces:
Het fort ligt direct aan de Krijgsbaan. Deze gaat aan de noordkant over in de Defensieve Dijk.

Ruimtelijke context en herkenbaarheid:
Het fort is gelegen in open landbouwgebied en door de aanwezigheid van gracht en omwalling is de herkenbaarheid goed; het vormt zo een opvallend domein in de omgeving. Maar het is voornamelijk de zendmast aan de ingang van het fort die de ligging van het domein aangeeft. Enkel aan de noordwestelijke grens zijn enkele industriegebouwen gelegen. De spoorlijn Antwerpen-Gent loopt langs het fort. De aftakking van de spoorlijn is gedeeltelijk verdwenen tussen de as Antwerpen – Brussel en de ingang van het fort, deze loopt door landbouwgebied.

Bebouwing:
Bakstenen fortgebouwen, op een omgracht stervormig forteiland. Alle historische gebouwen zijn nog aanwezig.

Specifieke karakteristiek/bijzonderheden:
Fort Zwijndrecht heeft geen reduit, maar een batterij over de hele breedte van het fort aan de achterzijde.

Gaafheid, huidige staat:
De gracht is vrijwel intact; er zijn twee toegangswegen. Voor de Gavers is een klein deel van de gracht gedempt.

Transformaties:
Op het forteiland zijn veel nieuwe loodsen bijgebouwd.

Info:
http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/14704
Robert van Gils, Vesting Antwerpen Deel 1, Bakstenen Schoonheid 1830-1885

Bestaande toestand

Ruimtelijke context:
Net ten noorden van dit fort lopen enkele (drukgebruikte) spoorlijnen en in het zuiden ligt de E17-autosnelweg. Beeldbepalend in het omliggende landschap zijn het dorpscentrum van Zwijndrecht in het oosten, een KMO-zone in het zuiden en in het noorden en westen primeert open landbouwgebied.

Gebruik:
In gebruik door militairen. Het fort zal op termijn toegevoegd worden aan de lijst van vervreemdbare militaire domeinen, maar wordt nog niet gedesaffecteerd omwille van de aanwezigheid van zware vervuiling met munitie en ander afval, waardoor jarenlange sanering vereist is. Tijdens en na de beide wereldoorlogen is in de grachten munitie gedumpt, waaronder fosformunitie.
Bestemming gewestplan: natuurgebied (0701) en gebied voor openbare nutsvoorziening, bedrijventerrein en groenzone (1043). Er is een gewestplanwijziging van 1996 van toepassing. Binnen het GRS van de gemeente Zwijndrecht is er een visie over de forten.

Toegankelijkheid:
De autobereikbaarheid van het fort is verzekerd door de ligging aan de N419, tussen N70 en E17. De verlenging van de tramlijn van Linkeroever tot in Zwijndrecht is gerealiseerd, de terminus, op de kruising tussen N419 en Beversebaan, ligt op ongeveer 1300m van het fort. Anderzijds is het ongeveer 1600m tot het station in het centrum van Zwijndrecht. De N419 is wel een zeer drukke verkeersader en moeilijk oversteekbaar. Deze weg is in het RSV aangeduid als primaire weg categorie II. Het fort zelf is niet toegankelijk.

Rondgang:
Is mogelijk, maar niet toegelaten door de militairen.

Vegetaties:
- Bos: groot deel bebost met eikenbos en ook aanwezigheid doornstruweel
- Grasland: enkele schralere graslanden met struisgrasvegetatie op zure bodem en mesofiel hooiland
- Fortgracht: eutrofe plas met natuurlijke oevers met opp. van 5,5 ha
- Bijz. soorten: Echt duizendguldenkruid

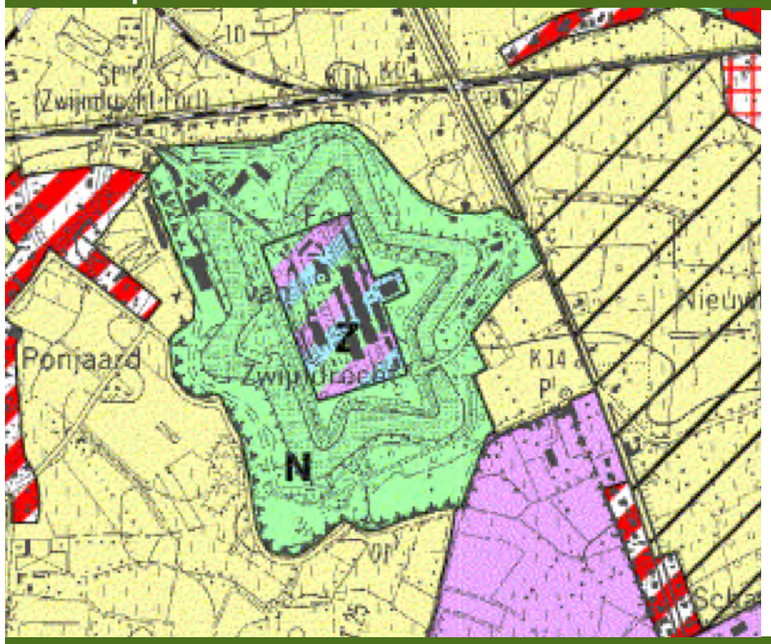
Vleermuizen:
een kleine populatie vleermuizen, voornamelijk in de rechter halve caponnière. Vastgestelde soorten zijn: Watervleermuis en Baard/Brandts vleermuis. Een aantal locaties zijn te droog of in gebruik en derhalve weinig geschikt voor vleermuizen (weinig potenties); van sommige locaties ontbreken gegevens wegens geen toegang.

Overige fauna:
Broedgeval van Kerkuil.

Ecologische waardering:
Heeft klein belang als overwinteringsplaats voor vleermuizen maar wel interessante groene zone in vrij verstedelijkte omgeving.

Knelpunten:
In de gracht is nog veel munitie aanwezig. Sanering van de gracht is levensgevaarlijk omwille van de fosfor granaten (fosfor ontploft / ontbrandt vrijwel onmiddellijk bij contact met O2).

Gewestplan

Luchtfoto

Wensbeeld

Figuur: Bestaande toestand

Fort Zwijndrecht

- : fortdomein
- : water
- : vegetatie/bomen
- : weg
- : pad voetgangers
- : talud
- : fortrestanten zichtbaar
- : fortrestanten ondergronds
- : provinciegrens
- : spoorweg Antwerpen-Gent
- : bebouwing
- : ingang

Luchtfoto

Schans Halve Maan

Adres:
Halve Maan z.n., Zwijndrecht

Eigendom:
Sinds 2001 bezit van de gemeente Zwijndrecht

Contact:
Kris Peeters: 03/252 40 78, peeters.heyrman@scarlet.be

Status:
Beschermd landschap, object nr. OA002880
(halvemaanvormige vijver, gracht, dijk en omgevende landbouwgrond)

Beheerovereenkomst:
Beheerplan.

Historische beschouwing

Defensiesysteem, ligging:
Schans aan de westkant van de Defensieve Dijk.

Periode, ontwikkeling:
De schans is aangelegd met de Defensieve Dijk, vanaf 1870. De ligging is ongeveer in het midden van de dijk.

Primaire relatie/acces:
De schans ligt tegen de westkant van de Defensieve Dijk.

Ruimtelijke context en herkenbaarheid:
De schans is door de driehoekige grondvorm en de gracht herkenbaar. Daarbij ligt het domein in vlak open agrarisch gebied. De omwalling is vrijwel verdwenen. Wel is pal aan de westkant van de schans een spoorlijn aangelegd en even ten noorden de A11.

Bebouwing:
Op het terrein staat een aantal woningen (niet oorspronkelijk).

Specifieke karakteristiek/bijzonderheden:

Gaafheid, huidige staat:
De schans is nog gedeeltelijk aanwezig. De wallen zijn vrijwel verdwenen.

Transformaties:
Ten gevolge van overstromingen in 1953 raakte de schans zwaar beschadigd. Maar met de zware overstroming van 1953 krijgt de lunet plots weer nut: de binnenzijde wordt afgegraven voor het vullen van "vaderlanderkens". Op de vrijgekomen terreinen krijgen slachtoffers van de overstroming, die hun hebben en houden verloren waren, de toelating om tijdelijk een onderkomen op te richten. Zoals zo vaak gebeurt, wordt tijdelijk definitief. De Half Maan is nu een merkwaardig staaltje van volkse urbanisatie.
De wallen van de lunet met de aanpalende gronden worden verkocht en zijn nog steeds privébezit. Aanvankelijk was het een private visvijver, later vestigde zich een visserclub op de oude wallen.

Info:
http://www.natuurpuntwal.be/index.php?page=halve-maan

Bestaande toestand

Ruimtelijke context:
Dit verdedigingswerk, gelegen langsheen de defensieve dijk die het fort van Zwijndrecht met dat van Sint Marie verbindt, is momenteel bebouwd met enkele particuliere woningen. De slotgracht wordt bevist door een lokale visclub. Rondom primeert het agrarisch landgebruik, in het noorden ligt de E34/N49-auto(snel)weg en net ten westen loopt een (goederen)spoorlijn.

Gebruik:
Op het domein bevinden zich vier, vergunde, privé-woningen.
Bestemming gewestplan: landschappelijk waardevol agrarisch gebied (0901).

Toegankelijkheid:
De schans ligt in de nabijheid van de E34. Het fortdomein dat met de wagen toegankelijk is, wordt ontsloten via de Halve Maan straat.

Rondgang:
Er is een pad aan de buitenzijde van de gracht, deze sluit echter aan één zijde niet aan op de Half Maan straat.

Vegetaties:
- Bos: enkele boomrijen
- Grasland: beperkt wat rietvegetatie
- Fortgracht: eutrofe plas met natuurlijke oevers
- Bijz. soorten: /

Vleermuizen:
Geen geschikte gebouwen aanwezig.

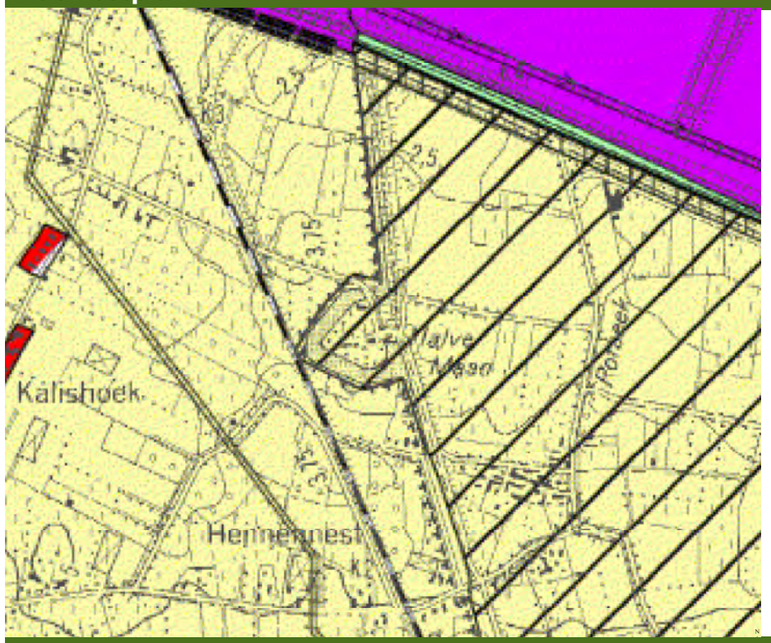
Overige fauna:
/

Ecologische waardering:
Kleine groenzone door natuurgericht beheer in ontwikkeling.

Knelpunten:
- intensief gebruik als visvijver (inclusief uitzetten vis).
- lozing afvalwater met slechte waterkwaliteit tot gevolg.

Beleid:
Er is een beheerplan opgemaakt door het PIH teneinde de natuurlijke en cultuurhistorische waarde van het landschap te beschermen of te herstellen.

Gewestplan

Luchtfoto

Wensbeeld

Figuur x: Bestaande toestand

Schans Halve Maan

- : fortdomein
- : water
- : vegetatie/bomen
- : weg
- : pad voetgangers
- : talud
- : fortrestanten zichtbaar
- : fortrestanten ondergronds
- : spoorweg
- : bebouwing
- : ingang

Luchtfoto

Defensieve Dijk

Adres:
Vanaf de Scheldedijk tot aan de Grote Baan N70, Beveren

Eigendom:
Gemeente Zwijndrecht

Status:
Beschermd landschap, object nr. OA002880
Beschermd landschap, object nr. OA003029 (Overgangszone ronde Defensieve Dijk)

Beheerovereenkomst:
Beheerplan opgemaakt door de Provincie Antwerpen.

Historische beschouwing

Defensiesysteem, ligging:
De dijk ligt tussen fort Zwijndrecht in het zuiden en fort St. Marie in het noorden op de linkeroever van de Schelde.

Periode, ontwikkeling:
Tussen het fort Zwijndrecht en St. Marie werd vanaf 1870 de Defensieve Dijk aangelegd, als waterkering van de inundatie in de Melselepolder.

Primaire relatie/acces:
De dijk verbindt de forten Zwijndrecht en St. Marie.

Ruimtelijke context en herkenbaarheid:
Ten noorden van de A11/E34 liggen vooral natuurgebieden aan weerszijden van de dijk, ten zuiden landelijk gebied en dorpsbebouwing. De A11/E34 doorsnijdt de dijk.

Bebouwing:
Aarden wal met bakstenen brug en betonnen afsluiting.
De Defensieve Dijk is opgebouwd uit materiaal dat is vrijgekomen bij het uitgraven van de gracht van het verdedigingssysteem. Ten zuiden van de expresweg bestaat de dijk uit schelprijke zandengrond bovenop kleiige poldergrond. Ten noorden van de expresweg bestaat de dijk voornamelijk uit klei.

Specifieke karakteristiek/bijzonderheden:
Langs het noordelijk deel van de dijk ligt een begeleidende gracht. De defensieve dijk maakt onderdeel uit van de Half Maan een "klein fort of lunet omringd door water.

Gaafheid, huidige staat:
De dijk is wat betreft taluds hier en daar geërodeerd, de continuïteit wordt onderbroken door de A11, de aansluiting op de Krijgsbaan in het zuiden is niet meer aanwezig.
Bij het opspuiten van het havengebied is het noordelijke deel van de dijk (boven de expresweg) onder de opspuitingen komen te liggen.
Het profiel van het zuidelijke deel (onder de Expresweg) is over de gehele lengte van de Dijk gewijzigd doordat tijdens de zware overstroming van 1953 het bovenste deel van de kruin is afgegraven om zandzakjes te vullen. Hierdoor is de kruin vandaag de dag breder dan hij oorspronkelijk was. Doch is de Dijk nog relatief intact en goed waarneembaar in de omgeving.
De originele afsluiting van de brug is verdwenen. Van de brug is het metselwerk in de bovenste zone van de muren beschadigd, dekstenen ontbreken en bakstenen brokkelen af.

Transformaties:

Info:

Bestaande toestand

Ruimtelijke context:
Strekt zich uit in noord-zuidrichting tussen het einde van de Lange haagstraat en het Fort St. Marie. Het deel ten noorden van de Expressweg (E34/N49) is gelegen in een industriële omgeving, gekenmerkt door grote eenheden natuur en deels opgespoten terreinen. Het zuidelijk deel (omgeving Half Maan) ligt in landbouwgebied en vormt een baken t.o.v. het omringend landschap.

Gebruik:
Bestemming gewestplan: industriegebied (1000), natuurgebied (701), landschappelijk waardevol agrarisch gebied (901) en agrarisch gebied (900).
Er is een gewestplanwijziging van 1996 van toepassing. Binnen het GRS van de gemeente Zwijndrecht is er een visie over de forten. Ondermeer het ondergespoten dijkprofiel zou moeten hersteld worden. Het zuidelijke deel van de Defensieve Dijk is beschermd en in eigendom van de gemeente.

Toegankelijkheid:
Het noordelijk deel is toegankelijk d.m.v. een wandelpad Lange einde en ten zuiden van de Half Maan ligt ook een wandelpad (langs Half maan (privégebied)/ Smoutpot of op einde van Lange haagstraat. Via het oosten vanuit de 'Broedvlakte van Zwijndrecht' is er een toegang naar Put van Fien.

Vegetaties:
- Bos: enkele solitaire bomen (vnl. vlier en wilg).
- Grasland: interessante graslanden met variatie van mesofiel hooiland, pioniers-, schorre- (zilte), zeebies- en rietvegetatie, Kamgras-verbond, Glanshaver-verbond.
- Gracht: eutrofe plas met natuurlijke oevers
- Bijz. soorten: Kandelaartje, Zeekraal, Melkkruid, Schorrezoutgras, Fraai duizendguldenkruid, Kattendoorn, Rode ogentroost, Rapunzelklokje, Beemdkroon enz.

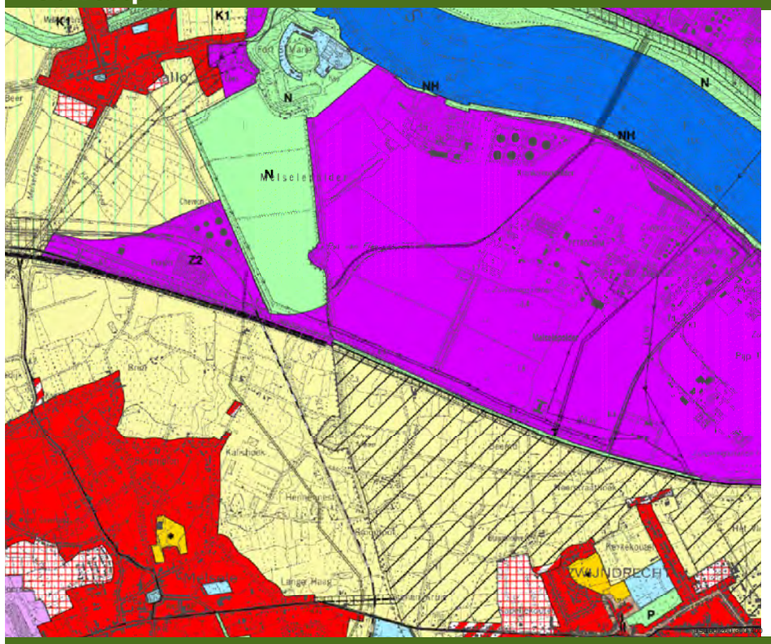
Vleermuizen:
Geen gebouwen aanwezig dus geen functie als verblijfplaats voor vleermuizen, doch mogelijk waardevol als verbindings- en foerageergebied.

Overige fauna:
Faunistisch een voornaam gebied. In het noorden (aldaar gekend als "Lange einde", met de schans "Put van Fien") de grens van het Groot rietveld te Kallo en de Broedvlakte van Zwijndrecht, met zeldzame soorten zoals Rugstreeppad, Kluut, Visdief, Porseleinhoen, Roerdomp, Zomertaling, e.d. Het zuidelijk deel vormt een verhoogd baken in agrarisch landschap met soorten zoals Blauwborst, Rietgors, Koekoek, Bosrietzanger, Kleine karekiet en Roodborsttapuit. De zuidelijke graslanden herbergen tevens talrijke insecten waaronder verschillende vlinders en sprinkhanen.

Ecologische waardering:
Belangrijke groene noord-zuidcorridor, met belangrijke landschapsecologische waarden.

Knelpunten:
- achterstallig beheer (aanwezigheid exoten, verruiging vegetatie en verlanding van de gracht) en lokale erosie (uitspoeling & grondverzakking, in combinatie met vertrappeling door ezels).
- ernstige barrièrewerking van de N49/E34 die het element doormidden snijdt.
- vervuiling van het water door de bewoning aan de Half maan.

Gewestplan

Luchtfoto

Wensbeeld

Figuur: Bestaande toestand

Beleid:
Een plan MER voorziet in de toekomst ook in een buffer ten zuiden van de E 34.

Defensieve dijk

- : domein
- : water
- : vegetatie/bomen
- : talud
- : provinciegrens
- : spoorweg

Luchtfoto

